Контрольный экземпляр

Массе а мехкий пролетареш, вІашагІкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГІАЛГІАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГІАЛГІАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера денз ★ ШОАТТА, 10 ДЕКАБРЬ, 1988 ШУ. ★ № 147 (7650). ★ Мах 3 кеп.

М. С. Горбачев Москве цІакхачар

9 декабре, доазал дехьа ше бихьа никъ юкъагІ а баькхха, КПСС ЦК Генеральни секретарь, СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатель М. С. Горбачев Нью-Йоркера Москве цІавенав. М. С. Горбачевца цхьана цІабаьхкаб цунца баха хинна КПСС ЦК Политбюро член, СССР кхыча мехкащцарча гІулакхий министр Э. А. Шеварднадзе. КПСС ЦК Политбюро член, КПСС ЦК секретарь А. Н. Яковлев, СССР Министрий Совета Председатела заместитель В. М. Каменцев.

Аэродроме М. С. Горбачевна накъабаьхкабар КПСС ЦК Политбюро членаш Л. Н. Зайков, Е. К. Лигачев, В. М. Чебриков, кхыбола официальни нах.

(ТАСС).

Хатар хиннача районе

8 декабре бийсана Москвера Ереване яхар КПСС ЦК Политбюро комисси КПСС ЦК Политбюро член, СССР Министрий Совета Председатель Н. И. Рыжков (комиссе председатель), КПСС ЦК Политбюро член, КПСС ЦК секретарь Н. Н. Слюньков, КПСС ЦК Политбюро членалла кандидат, СССР оборона министр Д. Т. Язов, СССР Министрий Совета Председатела заместителаш Ю. П. Баталини, Л. А. Воронкини юкъе а волаш.

ХьалхагІа хоам баь ма хиллара, комисси вІашагІъеллай Армянски ССР мохк агарах даьнна зулам дІадаккхара а хатар хиннарашта новкъостал дара а.

* * *

ІуйрийнаІ комисси Ереване дІакхаьчар, хатар хиннача моттиге дІа а яхар.

* * *

Цу дийнахьа а Армене Компарте ЦК-а совещани хилар, Армянски ССР хатар хиннача районашка долча хьалах, бахача наха тІехьа а ца тетташ де дезачох, йохаяь промышленни предприятеш, социально-бытовой объекташ, нах чубаха цІенош меттаоттаде дезаш хиларах баь хоам бийцар.

Совещане къамаьл дир Н. И. Рыжкова.

(ТАСС).

Армене мохк агарца дувзаденна республике бахача нахага ду КХАЙКАРАЛ

Деза новкъостий!

7-гІча декабре московски ханах 10 сахьати 41 минути яьлча, Армене чІоаггІа мохк аьгаб, цига цхьайолча районашка дукха гІишлоши гІирсаши дохадаьд, дукха нах боабаьб, лозабаьб. Къаьстта доккхий зенаш хиннад Ленинакани Кировокани яхача городашта, хІаьта иштта Спитакски, Степанавански, Амасийски, Гугарски районашта.

Республике бахача берригача наха чІоаггІа дог лазаш тІаийцаб из хоам. Партийни, советски, боахама органашка, хІаьта иштта унахцІено лораяра органашка, болхлошкара, гІулакхерча нахагара, дешаш барашкара хатар хиннарашта материальни, ахчан, кхыдола новкъостал де, лозабаьрашта мах боацаш цІий дала, мохк агарах Арменена хинна зе дІадоаккхача дакъа лаца Армене дІабаха кийча хиларах дувцаш телеграммаш ух, телефонаш етт — из деррига Нохч-ГІалгІай АССР баха нах кІоаргга интернационални нигат долаш хилара тешал да.

Из болам боаггІача тайпара вІаштІехьбаькхха хургболаш, мохк агарах хатар хиннача Арменена гІо дара йолча республикански штаба партийни, советски органашка, къахьегама коллективашка, вузий, техникумий, профтехучилищай, школаЙ студенташкеи дешархошкеи. Вай республике бахача берригача нахага кхайкарал ду ахча Нохч-ГІалгІай Жилсоцбанка республикански управлене № 700412 йолча счетагІа ахийта, хІаьта цІий г. Грознен республика районийн йоагІ-йоагІача донорски пункташка дІале, барзкъаш, кога гІирс, кхачан продукташ, цІагІа лелаю хІамаш горрайисполкомашка, йоккхача предприятешка, юрта Советий исполкомашка вІашагІъехкача штабашка дІателa.

Республикански штаб дог тийша я Нохч-ГІалгІайчене бахача наха вежарашха долча армянски хьалкъа шоашта могаш дола новкъостал дергхиларах.

Республикански штаб.

ХХ Нохч-ГІалгІай областной партийни конференци

Информационни хоам

Селхан, гор. Грозне театрально-концертни зале болх беш хилар ХХ Нохч-ГІалгІай областной партийни конференцн. КПСС областной комитето тІадиллараГІа конференцн хьайийллар парте обкома хьалхарча секретара В. К. ФОТЕЕВА. Цо дийцар укх деношка Армене лаьтта агар бахьан долаш цига бахача наха хиннача доккхача хатарах, белгалдаькхар, армянски халкъа гІо дара лаьрххІа комисси вІашагІъеллалга, НГІАССР Министрий Совета председатель М. А. Кернмов керте а латташ. Дийцар комиссе хІанзле баьча балхах.

Конференце кулгалдара органаш хорж: президиум, секретарнат, редакционни а мандатни а комиссеш.

Конференце ден повестка чІоагІъю:

КПСС Нохч-ГІалгІай обкома отчет.

КПСС областной партийни организаце ревизионни комиссе отчет.

КПСС Нохч-ГІалгІай обком харжар.

КПСС областной организаце ревизионни комисси харжар.

Парте областной комитета отчетни доклад йир КПСС Нохч-ГІалгІай обкома хьалхарча секретара В. К. ФОТЕЕВА.

Областной партийни организаце ревизионни комиссе балхах отчетни доклад йир цун председателa Н. Перцева.

Докладаш ювцаш пренешка къамаьлаш дир: В. А. КУЦЕНКОС — КПСС Грозненски горкома хьалхарча секретара, Х. М. ВИТУШЕВА — КПСС Грозненски райкома хьалхарча секретара, Ю. В. ВАСИЛЮШКИНА — «Грознефть» объединнене парткома секретара, Л. ЗАХАЕВА — Ачхой-Мартановски района «Лермонтовский» совхоза мехотряда начальника, М. А.-М. МУГАДАЕВА — «Грозтрубопроводстрой» треста управляюще, Х. Х. БОКОВА — НГІАССР Лакхехьарча Совета Президиума председателa, З. А. ЭДЕЛЬБИЕВАС — «Чечингтрикотажбыт» объединене вязальщицас, Г. Г. МАХАУРЕ — КПСС Надтеречни райкома хьалхарча секретара, А. А. МКРТИЧАНА — «Оргтехника» объединене генеральни директора, Г. МУЦАГОВА — Малгобекски района «Кавказ» совхоза воккхагІволча жаІуно, В. В. ПОПОВАС — КПСС Сунженски райкома хьалхарча секретара, В. А. КАН-КАЛИКА — ЧИГУ ректора, А. А. МЯКИЕВА — КПСС Назрановски райкома хьалхарча секретара, М. Х. ЮНУСОВА — Шелковски района «Красный пахарь» яхача колхоза парткома секретара, Т. С. ДОРОШЕНКОС — «Продтовары» объединене профкома председателa заместителя, А. И. РОСТОВА — республика прокурора, П. Н. ВЕЛИЧКОС — А. Шерипова цІерагІча ГНПЗ парткома секретара, Г. Г. ОЛЕЙНИКОВА — облсовпрофа председателa, Л. А. КАСАЕВА — ВЛКСМ Нохч-ГІалгІай обкома хьалхарча секретара, Р. С. АХМАТОВАС — культура советски фонда Нохч-ГІалгІай республикански отделене правлене председателa заместителa, С. С. АЮБОВА — Наурски райисполкома председателa, И. А. МЕЖАКОВА — паччахьалкхен кхерамзлен Нохч-ГІалгІай Комитета председателa, В. И. ФИЛЬКИНА — Грозненски мехкдаьтта института КПСС историе кафедра доцента, тІемен къахьегамен ветераний республикански Совета председателa, А. А. ОСМАЕВА — Октябрьски райисполкома председателa, М. М. СОЛЦАЕВА — Х. Нурадилова цІерагІча паччахьалкхен нохчий драматически театра керттерча режиссера.

Цул тІехьагІа делегаташа тІанйцар КПСС Нохч-ГІалгІай обкома отчетни докладах йола резолюци, КПСС областной организаце ревизионни комиссе отчет чІоагІйнр.

Конференце хержар КПСС Нохч-ГІалгІай обкома а областной партийни организаце ревизионни комиссе а керда состав.

Конференце балха юкъе дакъа лоацаш вар КПСС ЦК партийни строительстван кадрови балхен Отдела инструктор Е. С. САВЧЕНКО.

Перестройка наькъагІа

ЛАЬРХІАР КХОАЧАШДИР

ХХ Нохч-ГІалгІай областной партийни конференце сийна дерригача технико-экономически хьокхамех йола цхьайтта бетта план ханал хьалха кхоачашъе дош деннадар медицински инструменташ еча Гудермесски завода коллективо. ЛаьрхІар толаме чакх а даькккхар. ЦхьоалагІча декабре цхьайтта бетта планал совгІа 125 эзар сом маьха продукци арахийцар, кхом бир 145 эзар киловат сахьат электроэнергена, гул а даь паччахьалкхенна дІаделар 260 тонн тиша аьшк, хІаьта къахьегама овсарле лакхйир соахкарчул 10 процента.

Уж толамаш доахача хьинаре дакъа лаьцар тахан ХХ областной конференце балха дакъа лоацача Коблев Вячеслава, Арцуев Асланбека, Кириченко Галинас, Фоминов Владимира, кхычар.

Н. БОРИСОВ.

ТОЛАМГА—БІУБЕННА

Дукха ха яц Урус-Мартановски района «Горец» совхоза шекара свеклаш дІаийнача кхай тІара хьувкъам нийца тІехьхьара автомобилаш дІаяха. ХІанз лаьтта оахаш йоахка тракторашо го йиш я укхаза.

Свеклаш дІайийна кха 84 гектар дар совхозе. Укх шера цу тІара планагІа 1974 тонн «мерза овлаш» чуэца дезаш яр Алхаев Ризван керте латта арендни бригада. ХІаьта цо заводе дІаяхьийтай 2800 тонн гаргга шекара свеклаш.

ХІара гектара тІара чуийцай 320 центнер. Цхьаболча болхлоша кхы а дикагІа хьувкъаяьй уж. Масала, Шанпова Хижана тІачІоагІъяьча участка хІара гектаро 570 центнер «мерза овлаш» деннад. Цунна дукха тІехьабисабац Якаева Сану, Индербиева Совнапи, Амадаева Лиза, Хехоева Аминат, СамдовгІар Мувсан Руслани. Хьинаре къахьийгад № 7 йолча юкъерча школа дешархоша.

— Шу геттара хала дар, — йоах Р. Алхаева. — Чуийца хьувкъам планагІа болчул лакхагІа бале а, салоІам хиннабац тхона. Пайда ца эцаш йинса таронаш дукха я. ХІанз бокъонца тийшав со, юртбоахаме дукхагІдар сага говзалах, хьинарах тийша долга.

Р. Алхаев районн партийни конференце дакъа лоацаш вар. Цига ше санна болча арендаторашца къамаьл а дир, дага а ваьлар из. Кхы а боккхагІча хьувкъамга бода никъ лохаш ва Ризван хІанз.

М. ЭРЗИЕВ.

ДОАКЪАР ШОРТТА ДА

Укх деношка доакъара свеклай тІехьара тоннаш чуийца баьннаб Ачхой-Мартановски района «Самашкинский» совхоза кхаш леладераш. Доккха новкъостал дерзда цар хьайбаш дика Іангара дахара, цар продуктивность лакхъяра.

— Баьцаши кхыйола доакъара культураши дика хиннай укх шера, — йоах цу боахама директора Байдуев Іийсас. — Цудухьа доакъар Іалашделга дика чакхдаькхад баха. Соахка иштта дацар, дукха йол, ча, аьта гІад кхычахьара эца дезаш хилар. Хьаэцаш дола доакъар во хиларах чІоагІа зе хилар совхоза.

ПланагІа 930 тонн йол, шийтта эзар тонн силос, 1500 тонн сенаж, 1330 тонн ча, 150 тонн витаминни хьоар Іалашде дезаш бар самашкинцаш. Цул совгІа, доакъара свеклаш а дІайийнаяр укхаза. Уж кхеньр Исаев Адам кертте латта звено яр.

— Хьувкъам боккха ба,— йоах звенон кулгалхочо. — ЦхьайолчІа моттигашкара гектара тІара чуэц 1400 центнер свеклаш, планагІа 400 центнер йолаш.

ЦІаккха ца хиннача бесса дукха кийчдаьд боахаме доакъараш. АргІаш а даь дІаоттаяьй 1000 тонн йоли 1600 тонн чаи, кІоагашка еллай 19500 тонн силоси 1570 тонн сенажи. Цкъаи ахаззи кхоачашъяьй доакъара свеклаш кийчъяра план а.

Белгалдаккха деза, цу тайпара толамаш даха новкъостал даьр эггара хьалха болх подрядни хьисапе вІаштІехьбаькхха хилар долга. Цу тайпара къахьегаш шоашта хьалхашка латтача декхарех тІехдика лоархІаяьй Зузиев Іумар керте латта торно-кхаш леладу бригада. Ерригa планаш ханал хьалха кхоачашъяьй цо. Цудухьа хургда-кх цар бригадир І. Зузиев ХХ республикански парторганизаце делегаталла харжар а.

ХАНАЛ ХЬАЛХА

ХХ областной партконференцена хетаяьча къахьегама вахте эттача «Кавказэнергомонтажизоляция» яхача специализированни управлене Грозненски участка коллективо толамаш даьхад. Ткъаь цхьоалагІча ноябре кхоачашъяьй цо цхьайтта бетта планаш. Къаьстта теркам тІабахийтаб Нохч-ГІалгІайчен электростанцешка котельно - турбинни оборудовани Іан хьалашка кийчъяра, доагора - энергетически ресурсаш кхояра, кхыдола практически балхаш дара.

Шоай гІулакх дика довзаш, хьинар долаш дукха болхлой ба коллективе. Кхычарна масал гойташ къахьегаш ба укхаза Расуева Фатима, Темирсултанова Кульсам, Магомадова Зоя, Катаева Хижан, кхыбараш. Шоай декхараш 110—120 процент кхоачашду цар.

Х. СУРУДЖАНЦ.

Делегата уйлаш

Терко эш

Грозненски района Ленина цІерагІа колхоз цхьан хана хьалхалаттарашца яр. Цхьабакъда, XI пятилетке юхадала доладелар цун гІулакхаш. Цу пхе шера 12 миллион сом совгІа зе дир цо паччахьалкхенна. Іалаьмате дукха дар хьайоаккхача продукцега дІадодар. Масала, дулха килограмма мах 15 сом гаргга бар. БІаьІатта тІехьа хьалкхедеш хиннар 58 Іаса мара дацар. Цу тайпа кхоачамбоацараш кхы а дар боахаме.

ЧІоагІа шеко йолаш вар со, цу колхоза кулгалхо гІоргвий хьо, аьнна, райкоме сайга хьаттача. Цхьабакъда, боахам байзача, колхозхошца къамаьл дийцача аз кхетадир кхера везаш хІама доацилга. Керттера теркам тІабахийтар боахама материальни база чІоагІъяра, кхъахьегамхой дисциплина тоаяра. Юххера цох беркат а даьлар.

Эггара хьалха ала лов шура яккхарах. Из цхьан шера 500 килограмм тІакхийтар. Дулх а дехкар цу шера 4800 центнер. Лоацца аьлча, цу хьакъехьара планаш тІехкхоачашйир колхозо.

Сево новкъостал дир из де. Эггара хьалха дезалеи арендни подрядаша. Къаьстта ала лов сона Чунчаева Джовхьарт керте латтача звенох. Цо леладе дІаийцар зІамига Іаьсий. Цу хана уж 20—30 килограмм дозал долаш мара дацар. Ялх бетта кхаьбача 240—250 килограммага дІакхаьчар уж. ХІара дийнахьа Іаьсашта тІакхетар 600 грамм дулх. Дагардир цу гІулакха дІадаха доакъар: планагІа долчул 25 процент кІезигагІа хилар из. Ер шу дІадолалуш паччахьалкхенна Чунчаевгіар дІачуделар хІарадар 400 килограмм дозал дола 75 бежан.

Лийрхіачул кІезигагІа рузкъа дІа а дохийташ, планал тоъал совгІа йола продукци яккхарах Чунчаевгіарна колхозо 7 эзар сом совгІа алапи делар. Боахам ше а бисанзар пайда боацаш — ийс эзар сома дезагІа хилар цун «бохча».

Соахка денз колхоза еррига бригадаш, фермаш, кхыйола подразделенеш арендни подрядага яьннай. Хьинаре къахьегаш ба цу хьисапе хьайбашка хьожаш бола Байтиевгіар, Хасиевгіар. Дийнахьеи буси цхьан бежана килограмм гаргга дулх тІакхетийт цар, планагІа йолчул 3—4 килограмм дукхагІа шура йоаккх хІара кхоабача Іаттагара.

Кхаш леладеча белгалбаьннаб № 3 йолча арендни бригада колхозхой. Планал цкъаи ахаззеи дукхагІа йол, шозза дукхагІа баьццара доакъар, хІара гектара тІара 40 центнер совгІа ка бола ялат даькхад цар.

Арендаторашта хьалхашка латт боккхача лоархІаме дола ши декхар: цкъа-дале, ма хулла дукхагІа продукци яккхар, шозлагІ-дале, цунга дІадодар планагІа долчул лохдар. Ала деза, цу шин декхарех уж дика лоархІабелга.

Колхоза кулгалхо хиларал совгІа, со Грозненски райсовета депутат а ва. Цудухьа шозза боккхагІа ба социальни сфере сихха эргалонаш ярца бувзабенна са бекхтокхам. Цкъа- лета, со волча воагІар колхозхо ва, шозлагІ-лета, харжархо а ва из. Фуд цу хьакъехьа хІанзле вІаштІехьдаьннар?

ХІара дезала къаьстта квартира е ший доалахьара цІа яха парте кхайкаяь программа кхоачашъе кхы а 12 шу дале а, тахан майрра ала йиш йолаш да, из дош колхозе къоастадаь даьннад, аьнна. Дале а, хІара шера къонача дезалашта лаьрхІа 3—4 керда квартира хьалъергья оаха.

Харжархой наказашца дар юрта берий беши амбулатории хьалъелга. Уж балхаш колхоза чотагІа дІадоладаьд. Дукха ха ялале кийча хургья уж объекташ. Мичахьара денад тхона цу гІулакха эша рузкъа? Керттерча даькъе из хьахиннад цІена пайда баккхарах. Кхы а цхьа хьаст ба: бетта цкъа колхозхоша социальни фонда чотагІа къахьег. Соахка цу фонде 50 эзар сом Іайнадар, укх шера а иззал хургда.

Сайна конференце делегаташа дош делча, къаьстта дувцаргдар аз арендни подрядои социальни сфера дегІайоалаярои луча пайдах.

С. АРБИЕВ,
Ленина цІерагІча колхоза председатель, Грозненски райсовета депутат.

ВЕЖАРАШТА ГІО ДЕ КИЙЧА ДА

«Грознефть» объединене еррнгача подразделенешка шерра чакхъювлаш я къахьегамхой митингаш. Цига наха дог лазаш дувц вежарашха долча армянски халкъа тІахьачача хатарахи цунна де дезача новкъосталахи.

— Массехк сахьат хьалха Малхбузен СибарегІен районашка болх беча вай республикерча мехкдаьттахощцеи газовикащцеи къамаьл хиннад тха, — аьлар объединене парткома секретара заместителa Г. Курикова. — Цар а боккха бохам хулаш тІаийцаб из хоам.

«Грознефть» объединене коллективо лаьрхІад болх баь цхьан дийнахьа даьккха ачча хатар хиннарашта новкъостала йолча фонде дІахьожаде. Цул совгІа, Армянски ССР дІайохьийтаргья дукха гІишлон материалаш, тайп-тайпара техника. Цунца я бульдозераш, подъемни кранаш.

Самардийнахьа Л. Н. Толстоя цІерагІча Нохч-ГІалгІай паччахьалкхен университета актови зале гулбелар дукха студенташи преподавателаши. Царна хьалхашка къамаьл дир ВЛКСМ Нохч-ГІалгІай обкома хьалхарча секретара Л. Касаева. Мохк агарах хатар хиннача наха новкъостал делгах дийцар цо. Массане а чІоагІа раьза хиларца хьаллаьцар из.

Чакхъяха лаьрхІача мероприятешта юкъе я: профессорско - преподавательски составо дийнахьа болх баь даькхха ачча новкъостала фонде дІахьожадар, лозабаьча наха мах боацаш студенташа цІий далар.

— ЦІий эца пункт шоллагІча корпусе я тха, — йоах университета парткома члена А. Бугаева. — ХІанз цига шоай гуманни гІулакх чакхдоаккхаш ба историкаш, филологаш, биологаши химикаши. Кхыйола факультеташ царна тІехьа цига хургья.

Хатар хиннача моттигашка болх бе дукха гІишлонхой эшаргба. Цу гІулакха республике вІашагІйоллаш я лаьрххІа комсомольско-кагирхой отряд.

— Цун мугІарашка хІанзле дІаязвеннав 70 совгІа саг, аьлар университета комсомольски организаце секретара заместителя Кормишина Еленас. — Царна юкъе ба еррнгача факультетий викалаш. Эггара хьалха заявленеш еннай Х. Эльмурзаева, А. Котиева, А. Айрапетова, Ю. Берумова, кхычар. Шоаш дІаязбе яхаш телефонаш етт республика тайп-тайпарча учрежденешка болх беча а дешача а наха.

ХІанзле шийтта саг венав цхьацца эшаш хургйола хІамаш яхьаш. Царна юкъе я польтош, курткаш, тІерен чурен барзкъаш, берий ловзоргаш, пхьегІаш, кхачан продукташ, кхыдар.

Советски Социалистически Республикай Союза Закон

СССР ХАЛКЪА ДЕПУТАТАШ ХАРЖАРАХ

I. Юкъара положенеш

Статья 1. СССР халкъа депутаташ харжара кІийленаш

СССР халкъа депутаташ хоржалга чакхдоаккх цхьанмандатни хоржамий округашка гІолла массанена юкъарча, цхьатаррача, духхьаларча харжара бокъон кІийлен тІа, къайлагІа кхаж а тоссаш. Общественни организацей викалал Іалашдар духьа укх Законо оттаяьча нормегІа кхоалагІа дакъа бола СССР халкъа депутаташ хоржаш ба СССР общественни организацешкара — Советски Союза Коммунистически партегара, профессиональни союзашкара, кооперативни организацешкара, Кагирхой Ерригсоюзни Ленински Коммунистически Союзагара, кхалнаьха, тІемен къахьегамен ветераний, Іилман болхлой, творчески союзий объединенешкара, кхыйолча законо оттаяьча порядкагІа а юкъарсоюзни органаш йолча а организацешкара. Общественни организацешкара халкъа депутаташ хоржалга чакхдоаккх цар съездашка, конференцешка е цар юкъарсоюзни органий пленумашка.

Статья 2. Массане юкъара харжара бокъо

Хоржамий округашка гІолла дола СССР халкъа депутатий хоржамаш массане юкъара да: депутаташ харжа бокъо йолаш ба 18 шу даьнна СССР гражданаш. Общественни организацешкара депутаташ харжа бокъо йолаш ба цар съездий, конференцей беррнга делегаташ е цар юкъарсоюзни органий пленумий доакъошхой.

СССР халкъа депутаталла харжа йиш я 21 шу даьнна СССР гражданин.

Саг хьаваларца, цун социальни имущественни хьалаца, расови а къаман а белгалонца, маІа е кхал хиларца, дийша е дешанза хиларца, бувцача меттаца, динца долча гІулакхаца, цу меттиге вахара хана йІоахалца, е лоацалца, деча гІулакха тайпацеи оамалцеи дувзаденна СССР гражданий харжара бокъонаш духхьала е косвенно кІезигъе бокъо луш дац.

Хоржамашка дакъа лацац судо дееспособни боацаш лаьрхІача психически лазар долча наха, набахтенашка чубоахкача наха, хІаьта иштта суда решенегІа низагІа дарба дайта дІахьожабаьча наха.

Статья 3. Цхьатарра йола харжара бокъо

Хоржамий округашка гІолла дола СССР халкъа депутатий хоржамаш цхьатарра да: хІара хоржамий округе гІолла харжархочо цкъа тосс кхаж, харжархоша цхьатарра йолча кІийленаш тІа дакъа лоац хоржамашка.

Общественни организацегара СССР халкъа депутаташ хоржача хана цун съезда, конференце делегата е пленума доакъошхочо цкъа тосс кхаж, цар массане а цхьатарра йолча кІийленаш тІа дакъа лоац хоржамашка.

МаІанахи кхалнахи хоржамаш де цхьатарра бокъонаш йолаш ба.

Эскаре гІулакх дераш а, беррнга гражданаш санна, хоржамаш де бокъонаш йолаш ба.

Статья 4. Духхьалара хоржамаш дара бокъо

Хоржамий округашка гІолла дола СССР халкъа депутатий хоржамаш духхьалара да: халкъа депутаташ юкъарчал доаццаш гражданаша хорж.

Общественни организацешкара СССР халкъа депутаташ юкъарчал доаццаш цар съездий, конференцей делегаташа е цар юкъарсоюзни органий пленумий доакъошхоша хорж.

Статья 5. Къайлагіа кхаж тассар

СССР халкъа депутаташ хоржача кхаж тассар къайлагІа хул: кхаж тоссарий лоІама тІахьожам лоаттабе йиш яц.

Статья 6. Хоржамий комиссеша хоржамаш чакхдахар

СССР халкъа депутатий хоржамаш дар вІаштІехьдоаккх къахьегама коллективай, общественни организацей, нах бахача моттигерча харжархойи тІема доакъошка эскаре гІулакх дерийн собраней викалаш чубоагІача хоржамий комиссеша.

Статья 7. СССР халкъа депутатий хоржамаш кийчдечен уж чакхдоахачен гласность хилар

СССР халкъа депутатий хоржамаш кийч а ду, чакх а доах хоржамий комиссеша, къахьегама коллективаша, общественни организацеша гуччахьа а гласно а.

Хоржамий комиссеша хоам бу гражданашка шоай балхах, хоржама округаш хьаярах, хоржама комиссей составах, уж йолча моттигах, цар болх беча ханах, харжархой спискаех. Хоржамий комиссеша гражданашка дІайовзийт депутаталла кандидаташта регистраци яра итогаш, регистраци льча кандидатий биографически даннеш, хІара кандидата тІехьа кхаж тассара результаташи хоржамий итогаш.

(ДІахододар 2-ча оагІо тІа).

Советски Социалистически Республикай Союза Закон

СССР ХАЛКЪА ДЕПУТАТАШ ХАРЖАРАХ

(ДІахододар. Долалур 1-ча оагІо тІа).

Хоржама комиссей заседанешка, цу юкъе депутаталла кандидата регистраци яр а долаш, хоржама участка кхаж тессараш дагарбеча, округе гІолла хоржамий результаташ юкъара белгалйоахачеи хоржамий юкъара итогаш ечеи хила бокъо йолаш ба къахьегама коллективай, общественни организацей, харжархой собраней викалаш, доверенни нах, хІаьта иштта кепайоазон, телевидене, радио викалаш.

Дукнхача наха йолча информаце средстваша СССР халкъа депутаташ харжара кийчо яреи уж чакхъяхареи леламах дувц, царна гаранти еннай хоржамашца ювзаенна йолча собранешкеи заседанешкеи цхьаккха духьале йоаца дакъа лаца. Хоржамий комиссеша, паччахьалкхен а общественни а органаша, къахьегама коллективаша царна лу хоржамаш кийчдарцеи чакхдахарцеи ювзаенна информаци.

Статья 8. СССР халкъа депутаташ харжара кийчо ечеи хоржамаш чакхдоахачеи гражданаша, къахьегама коллективаша, общественни организацеша лоаца дакъа

СССР халкъа депутаташ харжара кийчо ечеи хоржамаш чакхдоахачеи СССР гражданаша дакъа лоац къахьегама коллективашка, общественни организацешка, харжархой бахаш болчеи бІухой тІема доакъошкеи хулача собранешка, окружной хоржамел хьалха хулача собранешка гІолла санна а, хІаьта иштта юкъарчал доацаш а.

Къахьегама коллективашеи общественни организацешеи дакъа лоац СССР халкъа депутаташ харжара кийчо ечеи хоржамаш чакхдоахачеи хоржамий комиссешка болча шоай викалашка гІолла санна, хІаьта иштта юкъарчал доацаш а.

Статья 9. СССР халкъа депутаталла кандидаташ оттабара бокъо

Хоржамий округашка гІолла СССР халкъа депутаталла кандидаташ оттабе бокъо йолаш я къахьегама коллективаш, общественни организацеш, харжархой бахаш болча моттигерен бІухой гІулакх деш болча тІема доакъошкареи собранеш, хІаьта общественни организацешкара СССР халкъа депутаталла кандидаташ оттабе бокъо йолаш я лохерча коллективаштеи цу организацей членаштеи хетараш теркал ду цар юкъарсоюзни органаш.

Статья 10. Харжархошеи общественни организацешеи СССР халкъа депутаташта ду наказаш

Харжархошеи общественни организацешеи шоай депутаташта наказаш тел.

Наказаш телара, царна обобщени яра, царга хьажара, уж кхоачашделга вІаштІехьдаккхара порядок СССР Законо оттаю.

Статья 11. СССР халкъа депутата статус должностной гІулакхаца вІашкайоагІаш ца хилар

СССР Министрий Совета составе чубоагІа нах, СССР Министрий Совета Председательгара дІанйкхача, СССР ведомствай кулгалхой, СССР Лакхехьарча сула председатели членаши, Керттера паччахьалкхен арбитри СССР паччахьалкхен арбитраши, СССР конституционни тІахьажара Комитета председателеи членаши цхьан ханна СССР халкъа депутаташ хила йиш яц.

Статья 12. СССР халкъа депутаташ харжарца ювзаенна расходаш. Хоржамий материальни Іалашо

СССР халкъа депутатий хоржамашта кийчо ярцеи уж чакхдахарцеи ювзаенна расходаш паччахьалкхен чотагІа ю.

Предприятеша, учрежденеша, организацеша, паччахьалкхени общественнии органаша хоржама комиссешта дІалу хоржамашта кийчо яран уж чакхдахараи эша помещенеш а оборудовани а.

СССР халкъа депутаталла кандидаташа а харжархоша а хоржамашта кийчо ярцеи уж чакхдахарцеи ювзаенна расходаш йиц.

Статья 13. СССР халкъа депутаташ харжара хьакъехьара законодательство толхарах бола бехнтокхам

Низбара, харцо яра, кхерамаш тувсара е кхыча наькъаца, харжархо хила а, СССР халкъа депутаталла харжийта а, хоржамашта хьалхара агитаци яра а йола СССР гражданина бокъо пархІатта чакхъяккхара духьале ю нах, хІаьта иштта хоржамий документашка харцо яь, ховшше а кхаж тессараш харцахьа лаьрхІа, кхаж тассара къайле гучаяькхха е укх Законо яхар толхадеш дола кхыдоа хІамаш даь хоржамий комиссей членаш, паччахьалкхен а общественни а органий гІулакхера нах Законо оттадаьча тайпара бехнтокхаме оз. Иштта бехнтокхаме оз депутаталла кандидатах лаьца харцахьарча сведенешта кепатеха е кхыча наькъаца уж дІайоаржаяь нах.

II. Хоржамаш де оттадареи хоржамий округаш хьаяреи порядок

Статья 14. СССР халкъа депутатий хоржамаш оттадар

СССР халкъа депутатий хоржамаш оттаду СССР Лакхехьарча Совето СССР халкъа депутатий полномочей ха чакхъяла биъ беттал кІезигагІа йоацаш ха йисача хана.

Общественни организацешкара СССР халкъа депутатий хоржамаш чакхдоах цар съездашка, конференцешка е цар юкъарсоюзни органий пленумашка хоржамий округашка гІолла хоржамаш дола ди хьатІакхача ткъаь денал кІезига ха йисача хана а хоржамаш хулача денал тІехьагІа доацаш а.

Хоржамий округашка гІолла хоржамаш де ди оттадарахи общественни организацей съездаш, конференцеш е цар юкъарсоюзни органий пленумаш хулача ханахи моттигахи бола хоам кепатох.

Статья 15. Хоржамий округаш хьаяр

Хоржамий округашка гІолла СССР халкъа депутатий хоржамаш дара хьаю 750 территориальни а 750 къаман - территориальни а хоржамий округаш.

Хоржамий округаш хьаю СССР халкъа депутаташ харжара йолча Центральни хоржамий комиссе союзни республикай паччахьалкхен Іаьдала эггара лакхерча органий представленегІа.

ХІара хоржамий округе гІолла цхьа СССР халкъа депутат хорж.

Хоржамий округий спискаш, цар доазонаши окружной хоржамий комиссеш йола моттигаши белгал а йоахаш, Центральни хоржама комиссе кепатох хоржамаш оттадаьча ханал итт денал тІехьа а доацаш.

Статья 16. Территориальни хоржамий округаш

СССР халкъа депутаташ харжара йола территориальни хоржамий округаш цхьатаррача боараме хоржамхой юкъе а боагІаш, хьаю СССР ерригача территоре тІа. Хоржамий округий доазонаш къоастадеча хана теркалъю союзни республикай административно - территориальни деленеи. ХІара хоржамашка хоржамий округашка хила безача харжархой норма СССР Лакхехьарча Совето оттаю.

Статья 17. Къаман-территориальни хоржамий округаш

СССР халкъа депутаташ харжара йола къаман - территориальни хоржамий округаш хьаяра нормаш: хІара союзни республике 32 округ, хІара автономни республике 11 округ, хІара автономни областе 5 округ, хІара автономни округе цхьа хоржама округ.

Къаман - территориальни хоржамий округаш хьаю, цхьатаррача боараме харжархой чу а боагІаш, йоагІ-йоагІача союзни республика, автономни республика, автономни областа ерригача территоре тІа. Автономни округа территоре тІа цаІ къаман-территориальни хоржама округ хул.

Статья 18. СССР халкъа депутаташ хоржача общественни организацей викалала нормаш

Юкъарсоюзни общественни организацешкара 750 СССР халкъа депутат хорж, цу даькъе:

Советски Союза Коммунистически партегара — 100 депутат;

СССР профессиональни союзашкара — 100 депутат;

СССР кооперативни организацешкара (колхозашкара, потребительски обществашкара, кхыйолча гражданий кооперативни объединненешкара) — 100 депутат;

Кагирхой Ерригсоюзни Ленински Коммунистически Союзагара — 75 депутат;

Советски кхалнаьха Комитета чуйоагІача кхалнаьха советашкара — 75 депутат;

Ерригсоюзни совета юкъейоагІача тІемеи къахьегамеи ветераний организацешкара — 75 депутат;

Іилман болхлой объединненешкара (юкъарсоюзни академически учрежденешкара, Іилман обществашкареи ассоциацешкареи), СССР Іилмани инженернии общества союзагара, изобретателийн рационализаторийн Ерригсоюзни обществагара — 75 депутат;

СССР творчески союзашкара (архитекторий Союзагара, дизайнерий Союзагара, журналистий Союзагара, кинематографистий Союзагара, композиторий Союзагара, йоазонхой Союзагара, театральни болхлой Союзагара, художникий Союзагара) — 75 депутат;

кхыйолча, законо оттаяьча порядкагІа а юкъарсоюзни органаш йолча а общественни организацешкар — 75 депутат.

Белгалъяьхача нормай доазонашка хІара общественни организаце викалал оттаду цу организацешта кулгалде хержача органий е Центральни хоржама комиссе гулъеча цар уполномоченней цхьана еча заседане, хІаьта царна юкъе барт ца хилча — Центральни хоржамий комиссе.

III. Хоржамий участкаш

Статья 19. Хоржамий участкаш хьаяр.

Хоржамий округашка гІолла СССР халкъа депутаташ хоржача кхаж тоссалга чакхдаккхареи голосаш дагаръярен духьа хоржама округашка чуйоагІача районий, городий, городашкарча районий территори территориальни а къаман - территориальни а хоржамий округашка халкъа депутаташ харжара юкъара йолча хоржамий участкашта екъ. Хоржамий участкаш иштта хьаю тІема доакъошка а, доакъош латта моттиг чуйоагІача хоржамий округашта юкъейоагІа уж.

Санаторешка, салаІара долча цІеношка, больницашка, кхыйолча стационарни дарбан учрежденешка, гаьнарча а тІакхача хала долча а районашка нах болча моттигашка, хІаьта иштта хоржамаш долча дийнахьа некдеш долча кемаш тІа хьае йиш я уж йолаш йола моттиг кемана приписка яьчча чуйоагІача хоржамий округашта юкъейоагІа хоржамий участкаш. Хоржамий участкаш хьае йиш я полярни станцешка, хІаьта, нагахьа санна из дара эшаш дола хьалаш дале, доазол дехьарча советски учрежденешка.

Статья 20. Хоржамий участкаш хьаяра порядоки нормеи

Хоржамий участкаш хьаю районни, городской (района чуйоагІача городашкара дІанйккхача), городашка районни халкъа депутатий Совета таша е цар президиумаша, окружной хоржамий комиссешца барта а йолаш. Хоржамаш долча дийнахьа некдеш долча кемаш тІа хоржамий участкаш хьаю кемана приписка яь порт йолча моттиге йолча халкъа депутатий Совета таша е цар президиумаша. ТІема доакъошка хоржамий участкаш хьаю моттигерча халкъа депутатий Совета таша е цар президиумаша доакъой а воински соединненей а командирийн представленегІа.

Хоржамий участкаш хьаю хоржамаш хилале хьалха шин беттал кІезигагІа йоацача хана. ТІема доакъошка, хІаьта иштта гаьнарча а тІакхача хала долча а районашка нах бахача моттигашка хоржамаш долча дийнахьа некдеш долча кемаш тІа полярни станцешка хоржамий участкаш а цу юкъа хьаю, хІаьта къаьсттача хьалашка — хоржамаш хилале хьалха пхе денал кІезигагІа йоацача хана.

Хоржамий участкаш хьаю 20 кІезигагІа боацаш а 3000 духхагІа боацаш а харжархой чубоагІаш.

ИоаггІаш йолча моттигерча халкъа депутатий Совето е цун президиумо хІара хоржамий участка доазонех хоам бу, участкови хоржама комисси а кхаж тосса помещени а мичахьа я белгал а доаккхаш.

IV. Хоржамий комиссеш

Статья 21. Хоржамий комиссей система

СССР халкъа депутаташ хоржилга чакхдаккхара хоржамий комиссеш вІашагІъехк:

СССР халкъа депутаташ харжара хоржамий Центральни комисси;

территориальни хоржамий округашкара СССР халкъа депутаташ харжара хоржамий окружной комиссеш;

къаман - территориальни хоржамий округашкара СССР халкъа депутаташ харжара хоржамий окружной комиссеш;

хоржамий участкови комиссеш;

общественни организацешкара СССР халкъа депутаташ харжара хоржамий комиссеш.

Статья 22. СССР халкъа депутаташ харжара хоржамий Центральни комисси вІашагІйоллар

СССР халкъа депутаташ харжара Центральни хоржамий комисси вІашагІйолл СССР Лакхехьарча Совето Союзни республикай паччахьалкхен Іаьдала эггара лакхерча органийн общественни организацей юкъарсоюзни органийн предложенеш чоте а лоархІаш, 4 беттал кІезигагІа доацаш хоржамаш хилале хьалха, председатель, председатела ши заместитель, секретари комиссе 31 члени чу а воагІаш.

Хоржамий Центральни комиссе полномочей ха — ихи шу.

Статья 23. СССР халкъа депутаташ харжара йолча хоржамий Центральни комиссе полномочеш

СССР халкъа депутаташ харжара йола хоржамий Центральни комиссе:

1) ер Закон чакхдаккхара СССР дерригача доазон тІа тІахьожам а лоаттабу из цхьатарра юкъедоаккхалга Іалаш а ду; нагахьа эшаш хуле, ер Закон дашхийта СССР Лакхехьарча Совета тІа а йода;

2) хоржамий комиссей балха лостам тел; хоржамий комиссей составе хувцамаш дара порядок къестаю;

3) территориальни къаман - территориальни хоржамий округаш вІашагІъехк;

4) СССР доазонал арахьара хоржамий участкаш СССР доазон тІарча хоржамий округаш тІа хьатІаязъяра дешаш къестаду;

5) хоржамий комиссешта ахчан средстваш дІа-юха екъ; хоржамий комиссеш помещенешца, транспортаца, бувзамаца Іалашъяра тІахьожам а лоаттабу хоржамашта материально - техническеи Іалашо яра кхыдолча дешашка а хьеж;

6) СССР халкъа депутаташ харжара хоржамий бюллетеней, харжархой спискай, хоржамаш хилале хьалхарча хоржамий комиссей собранейи заседанейи протоколий, кхыдолча хоржамий документий формаш, хоржамий яьшкайи хоржамий комиссе печатен образецаш, хоржамий документаш леладара порядок оттаю;

7) хоржамаш кийчдарцеи чакхдаккхарцеи дувзаденнача дешаех СССР министерстваша, паччахьалкхен комитеташеи ведомствашеи, паччахьалкхени общественнии кхыйолча органаша деча хоамашка ладувгІ;

8) хержача депутаташта регистраци ю, бІарча хьайийача, мехка гІолла хиннача хоржамий итогаш а ю хоржамий итогех бола хоамк СССР халкъа депутаталла хержарий списоки кепайоазон тІа арайоаккх;

9) СССР халкъа депутатий Съезда Мандатни комиссега дІалу депутатий полномочешка хьажара хиланза даргдоаца документаци;

10) хоржамаш юхадарца дувзаденна дешаш къестаду;

11) СССР халкъа депутаташ юхабахар вІаштІехьдаккхарца дувзаденна дола дешаш къестаду;

12) юкъера дІабаьннача депутаташта метта СССР халкъа депутаташ харжа оттаду, уж хоржамаш чакхдоахилга Іалаш а ду;

13) хоржамий комиссей решенейи гІулакхийн хьакъехьа ухача заявленешкеи жалобашкеи хьеж, царех хоадам боллаш решенеш тІа а йІъю;

14) СССР укх Законацеи кхыдолча законашцеи йоагІача тайпара кхыйола полномочеш чакхйоах.

Статья 24. Хоржамий окружной комиссеш вІашагІйохкар

Хоржамий окружной комисси вІашагІйолл хІара территориальни къаман - территориальни хоржамий округе гІолла СССР халкъа депутаташ харжара хоржамаш хилале хьалха кхоъ ахи беттал чухьнахьа доацаш, 11—17 член юкъе а волаш.

Хоржамий окружной комиссена чубоагІа викалаш могабу къахьегама коллективаша е цар советаташ, республикански, краевой, областной, окружной (автономни округий), районни, городской, городашкарча районни общественни организацей органаша, бахача моттигашкарча харжархойн воински доакъошкарча военнослужащейи собранеша. Комиссешта юкъебахийта викалаш могабеш йола къахьегама коллективаши общественни организацеши къоастаяра, халкъа депутатий йоаггІаш йолча Советий е цар президиумий эшшача хана йиш я, хоржамий округерча къахьегама коллективайи общественни организацейи уполномоченней совещанеш е.

Территориальни хоржамий округе гІолла СССР халкъа депутаташ харжара йола хоржамий окружной комиссеш хьаю:

краянеи областанеи екъалуш йолча союзни республикашка, хІаьта иштта республикана чуйоагІача городашка — йоаггІача краевой, областной, городской халкъа депутатий Совето е цун президиумо;

краянеи областанеи екъалуш йоацача союзни республикашка, автономни республикашка — йоаггІаш йолча союзни, автономни республика Лакхехьарча Совето е цун президиумо.

Къаман — территориальни хоржамий округашка гІолла СССР халкъа депутаташ харжара йола хоржамий окружной комиссеш йоагІ-йоаггІача союзни, автономни республика Лакхехьарча Советаша, автономни областа, автономни округа халкъа депутатий Совето е цар президиумо.

Статья 25. Хоржамий окружной комиссе полномочеш.

Территориальни къаман — территориальни округашка гІолла СССР халкъа депутаташ харжара йола хоржамий окружной комиссе:

1) округа доазон тІа ер Закон чакхдаккхара тІахьожам лоаттабу;

2) хоржамий участкови комиссешта лостам лу;

3) халкъа депутатий моттигерча Советий исполнительнии распорядительнии органаша, предприятей, учрежденейи организацейи кулгалхоша, хоржамашта кийчо ярцеи уж чакхдахарцеи дувзаденнача дешаех деча хоамашка ладувгІ;

4) харжархой спискаш оттаярген массанена дІайовзийтарген хьож;

5) депутаталла кандидаташ оттабелга вІаштІехьдоаккх;

6) хоржамашта хьалхара окружной собранеш гул а ю, чакх а йоах;

7) депутаталла кандидаташта регистраци ю, царна доаггІаш дола удостоверенеш дІалу. депутаталла кандидатий биографически даннеш тІайола плакаташ арахецилга Іалашду;

8) къахьегама коллективашцеи общественни организацешцеи цхьана вІаштІехьдоакх депутаталла кандидатий харжархошца вІашагІкхетараш къахьегама коллективашка санна, иштта нах бахача моттигашка а;

9) хоржамий округах йолча хоржамий бюллетена текст чІоагІъю, бюллетенеш кийчъелген участкови хоржамий комиссешка уж дІакхоачийталген Іалашду;

10) хоржамий округе гІолла хиннача хоржамий результаташ хьагуча а даьхе, уж кепайоазон тІа доах, хержача депутата удостоверени дІалу;

11) цІаькха а кхаж тосилгеи цІаькха а хоржамаш делгеи вІаштІехьдоаккх, хІаьта иштта, дІабаьннаранта метта депутаташ хоржилга а:

12) депутат юхавоаккхалга чакхдаккхарца дувзаденна дешаш къестаду;

13) хоржамий участкови комиссей решенеехи гІулакхехи йолча заявленешкеи жалобашкеи хьож, царех лаьца решенеш тІанйю;

14) укх Законага хьежжа кхыйола полномочеш а чакхйоах.

Статья 26. Хоржамий участковн комиссеш вІашагІйохкар

Хоржамий участкови комисси — территориальни къаман — территориальни хоржамий округашка гІолла СССР халкъа депутаташ харжара юкъараяр хьаю, хоржамаш хилалехьа 45 денал кІезигагІа доацаш хьалха, 5—19 член чу а воагІаш. Эшаш моттиг нийсъелча хоржамий участкови комиссе состав йоккхагІа а кІезигагІа а е йиш я.

Хоржамий участкови комиссена чуболхаш бола викалаш могабу къахьегама коллективаша е цар советаша, общественни организацей районни, городской, городерча районни органаша, цар юхьхьанцарча организацеша, бахача наьха общественни самодеятельноста органаша, нах бахача моттигашкарча харжархойн воински доакъошкарча военнослужащейи собранеша.

Хоржамий участкови комиссеш чІоагІъю районни, городской (районашта чуйоагІача городашкара дІанйккхача); городашкарча районий халкъа депутатий Совета таша е цар президиумаша.

Статья 27. Хоржамий участкови комиссе полномочеш

Хоржамий участкови комиссе:

1) участкерча харжархой спискаш утттаю;

2) харжархой список харжархошта дІайовзийт, спискаш тІа нийса доацарий хьакъехьара заявленеш хьачу а нйце, царга хьож, цу тІа доаггІаш дола хувцамаш дара дош къоастаду;

3) харжархошта кхаж тасса бокъо лургйола удостоверенеш дІалу;

4) бахача наха хоржамаш хула дии кхаж тосса моттиги дІайовзийт;

5) кхаж тассара помещении хоржамаш дара яьшкаши кийчъелга Іалашду;

6) хоржамий участке хоржамаш долча дийнахьа кхаж тоссилга вІаштІехьдоаккх;

7) хоржамий участке кхаж тессараш дагарбу;

8) хоржамаш делга кийчдараи кхаж тоссилга вІаштІехьдаккхараи дешай хьакъехьарча заявленешкеи жалобашкеи хьож, царех решенеш тІа а йІю;

9) укх Законаца йоагІаш йола кхыйола полномочеш чакхйоах.

Статья 28. Общественни организацешкара СССР халкъа депутаташ харжара йола хоржамий комиссеш вІашагІйохкар

Общественни организацешкара СССР халкъа депутаташ харжара йола хоржамий комиссеш вІашагІйохк 7—13 саг составе а волаш, цу организацей юкъарсоюзни органаша хоржамий округашка гІолла хоржамаш хула ди хьатІакхачалехьа кхоън ахи беттал тІехьа ца йоалийташ.

Нагахьа санна эшаш яле массехк общественни организаце вІашагІйохка йиш я хоржамий комиссеш.

Статья 29. Общественни организацегара СССР халкъа депутаташ харжара йола хоржамий комиссе полномочеш

Общественни организацегара СССР халкъа депутаташ харжара йола хоржамий комиссеша:

1) депутаталла кандидаташта регистраци а ю, царна доаггІаш дола удостоверенеш дІа а лу;

2) депутаталла кандидатий список кепатох;

3) депутаталла кандидатий адресагІа моттигерча организацешеи, лохерча коллективашеи общественни организацей членашеи гражданашеи енна предложенеши яь замечанеши вІашагІа а техе, царех дІадувц общественни организаце Съездага, конференцега, е цун юкъарсоюзни органа пленумага;

4) СССР халкъа депутаташ харжара долча бюллетеней текст чІоагІъю;

5) кхаж тассараи хоржамий яьшкаш чуоттаяран помещенеш кийчъелга Іалашду съезде, общественни организаце, конференце е цун юкъарсоюзни органа пленуме кхаж тоссилга вІаштІехьдоаккх;

6) кхаж тессараш дагарбу, депутаташ харжара результаташка хьож, хержача депутаташта удостоверенеш дІалу;

7) дІабаьннаранта метта депутаташ хоржилген юха кхаж тоссилгеи вІаштІехьдоаккх;

8) депутаташ юхабахар чакхдаккхарца дувзаденна дола дешаш къестаду;

9) укх Законаца йоагІаш йола кхыйола полномочеш чакхйоах;

Статья 30. Хоржамий комиссей болх вІаштІехьбаккхар

Хоржамий комиссе председатель, председатела заместителаш, секретарь хоржийоаггІаш йолча комиссе заседане.

Хоржамий комиссе заседанеш правомочни хул комиссе доакъошхой кхаь даькъах ши дакъа бараш цига дакъа лоацаш хуле. Комиссе решенеш ю гуччахьа кхаж тоссаш комиссена чубоагІарех дукхагІбараш раьза хиларца. Комиссе решенена раьза боацача цун члений бокъо я къаьстта шоашта хетар ала, из йоазонца протоколах дІатохийта.

Шоай полномочей доазонашка хоржамий комиссеша тІанйца решенеш кхоачашъе лекхарийла я ерригa а паччахьалкхени общественни органаш, предприятеш, учрежденеши организацеши.

Хоржамий комиссе решенейи гІулакхийн хьакъехьа латкъа йиш я лакхехьа латтача хоржамий комиссега, укх ЗаконагІа доаггІаш дале, иштта судага а.

Хоржамий комиссе член, цун решенегІа, хоржамаш кийчдечен уж дечен юкъа мукъавалийта йиш я производственнии служебнии декхарех, хоржамаш чакхдахара хьахьежаеча средствай чотагІа цунна юкъера алапи а луш.

Статья 31. Шоай полномочеш чакхйоахача хоржамий комиссешта гІо делга

Паччахьалкхени общественнии органаш, предприятеш, учрежденеш, организацеш, гІулакхера нах декхарийла ба, шоай полномочеш чакхйоахача хоржамий комиссешта гІо де, цар балха эшаш йола сведенеши материалаши дІаяла.

Хоржамашта кийчо ярцеи уж чакхдахарцеи дувзаденнача дешашка хьажа а хьежа кхаь денал тІехьа ца доаккхаш хоржамий комиссена жоп дала декхарийла йолча паччахьалкхени общественнии органашка, предприятешка, учрежденешка, организацешка, гІулакхерча нахага кхайка бокъо я хоржамий комиссе.

V. Харжархой спискаш

Статья 32. Харжархой спискн из оттаяра порядоки

Харжархой список — территориальнии къаман-территориальнии хоржамий округашка гІолла СССР халкъа депутаташ харжара йола юкъаръяр — хоржамий хІара участке гІолла оттаю, хоржамий участкови комиссе председателен секретареи кулгаш а язду цу тІа. Список оттаеча балха юкъе дакъа лацара хоржамий участкови комиссе юкъебоалабе йиш я общественноста викалаш.

Халкъа депутатий городской, городашкарча районни, поселковни юртен Советий исполнительни комитеташа харжархой учет елга вІаштІехьдоакх, доагІ-доагІача доазон тІарча харжархоех харжархой спискаш оттаяра хиланза яргйоаца сведенеш хоржамий участкови комиссешка дІа а лу.

Воински доакъошкарча харжархой — военнослужащей, хІаьта иштта цар дезалийн кхыболча харжархойн, нагахьа санна воински доакъош долча районашка бахаш уж бале, спискаш оттаю воински доакъой командираша хьаденна даннеш ларде а лоацаш. Воински доакъошка бахаш боаца военнослужащеш харжархой спискашта юкъебоалабу шоаш бахача моттигерча юкъарча бокъонегІа.

Хоржамаш долча дийнахьа салаІара цІеношка, санаторешка, больницашка, кхыйолча стационарни дарбан учрежденешка, хІаьта иштта хи тІа долча кемаш тІа, доазол арахьарча советски учрежденешка, полярни станцешка вІашагІъехкача хоржамий участкай харжархой спискаш оттаю белгалъяьхача учрежденей кулгалхошеи кемай капитанашеи хьаденнача даннешка хьежжа.

Харжархой тайпан цІераш харжархой списка тІа белгалйоах кхаж тоссилга вІаштІехьдаккхара дикагІа долча тайпара.

Статья 33. Гражданаш харжархой спискана юкъебахьара порядок

Харжархой спискана юкъехьу хоржамаш деча денга е цу дийнахьа 18 шу даьнна, список оттаеча хана даним е ханна ювцача харжархой участка доазон тІа бахаши кхаж тоссача дакъа лаца бокъо йолаш бола СССР берига гражданаш.

Кхыча хоржамий участкашкарча харжархой спискашта юкъевахьа йиш яц харжархо.

Статья 34. Гражданашта харжархой спискаш йовзийтарн харжархой списка тІа долча гІалатех лаьца латкъа бокъо хилари

Харжархой спискаш массанена а дІайовзийт хоржамаш хилале пхийтта ди хьалха, хІаьта, салаІара цІеношка, санаторешка, больницешкеи кхыйолча стационарни дарбан учрежденешка. хІаьта иштта хоржамаш хулача денеи юкъерча юкъа харжархочо ше вола моттиг хувце, хоржамий участкови комиссе цун дехарагІа а паспорт е кхыдола цун личность йовзийташ дола документ гойтарагІа а харжархочо кхаж тасса бокъо хиларах дола удостоверени лу. Из деш харжархой списка тІа йоаггІаш йола белгало ю.

Кхаж тасса бокъо луш долча удостоверенех ког гІортолга а еш, хоржамаш долча дийнахьа из волча моттигерча хоржамий участкерча харжархой кхы тІа йолча спискана юкъехьу харжархо.

Статья 36. СССР халкъа депутаташ харжара общественни организацешкара кхаж тоссаш барий списоки из оттаяра порядоки

Общественни организацешкара СССР халкъа депутаташ харжара кхаж тоссаш барий список общественни организаце юкъарсоюзни органо отта а ю, хоржамаш хилале кхо ди хьалха, хоржамий комиссега дІа а лу.

Кхаж тоссаш барий спискана юкъехьу Съезда общественни организаце, конференце делегаташ е цун юкъарсоюзни органа пленума доакъошхой. Кхаж тоссарий спискана юкъебахьарца дувзаденна дола деррига а дешаш къестаду хоржамий комиссе. Кхаж тоссаш барий тайпан цІераш списка тІа хьу алфавитни порядкагІа.

VI. СССР халкъа депутаталла кандидаташ оттабари царна регистраци яри

Статья 37. Хоржамий округашка гІолла СССР халкъа депутаталла кандидаташ оттабара порядок.

Территориальнии къаман-территориальнии хоржамий округашка гІолла СССР халкъа депутаталла кандидаташ оттабар хоржамаш хилалехьа кхо бутт хьалха дІа а доладу, ши бутт хьалха чакх а доал.

Депутаталла кандидаташ оттабелга чакхдоаккх къахьегама коллективай собранешка (конференцешка).

Хоржамий округашка гІолла общественни организацешкара депутаталла кандидаташ оттабар чакхдоаккх цар республикански, краевой, областной, окружни, районни, городской, городашкарча районни органаша.

Депутаталла кандидаташ оттабара йола харжархой бахача моттигашкара собранеш гулъю йоагІаш йолча халкъа депутатий Советаша е цар президиумаша окружной хоржамий комиссешца цхьана. Собрани правомочни я. нагахьа санна цига дакъа лоацаш хоржамий округа территоре тІа баха 500 кІезигагІа боацаш харжархой хуле.

Депутаталла кандидаташ оттабара йола эскаре гІулакх дерий собранеш гулъю тІема доакъой командоване.

Собранешка хьаду цхьаккха боарам ца оттабеш кандидатураш оттаяра хьалаш. Собране хІара доакъашхо бокъо йолаш ва депутаталла кандидатех йола предложенеш йоалае, уж бувцача дакъа лаца, хьайоалаяь кандидатураш хьаллаца е царна отвод ярах йола предложенеш юкъейоалае. Собране доакъашхочун йиш я депутаталла кандидат хила шиий кандидатура ювца оттае. Депутаталла кандидат оттавара решени тІаэц собрани йолча хана, гуччахьа е къайлагІа кхаж тоссаш. Кхаж тассара порядок собране оттаю.

Кандидат оттаваь аьнна лоархІ, нагахьа санна цунна тІехьа собране дакъа лоаца-

Чистедоалар 3-ча оагІо тІа).

Советски Социалистически Республикай Союза Закон

СССР ХАЛКЪА ДЕПУТАТАШ ХАРЖАРАХ

(Инстедоалар. Долалур 1-чен 2-чен оагIош тIа).

рех аханел совгIа бараша е общественни организацешкара йоаггIаш йолча органа юкъарча составах дукхагI-бараша кхаж тоссе. Депутаталла кандидат оттаварах протокол оттаду. TIанйнача решенех шин дийнахьа йолча юкъал тIех ца доаккхаш депутаталла кандидатага хоам бу.

СССР халкъа депутаталла кандидаташ оттабу гражданаш: территориальни хоржамий округашкара хоржамаш деча — йоаггIаш йолча хоржамий округа территоре тIа; къаман-территориальни округашка хоржамаш деча — йоаггIаш йолча союзни, автономни республика, автономни областа, автономни округа территоре тIа болх беши бахаши бараш.

СССР гражданин цхьатарра халкъа депутатий шиннел совгIа йолча Советий халкъа депутат хила йиш яц.

Статья 38. Окружной хоржамашта хьалхара собрани

СССР Конституце ма яххара, хоржамий округе гIолла СССР халкъа депутаталла кандидаташ бувца а йоаггIаш йолча хоржамий комиссе регистраци яра кандидаташ оттабара решенеш тIаэцара а окружной хоржамашта хьалхара собранеш е мегаргья. Собране гулъю окружной хоржамий комиссе, из чакхйоакхх депутаталла кандидаташ оттабелга дизза чакхдьанначул тIехьагIа. Нагахьа санна округе гIолла шиннел дукхагIа воацаш депутаталла кандидат оттаваьвале окружной хоржамашта хьалхара собрани е езац.

Окружной хоржамашта хьалхарча собране доакъошхой хьожабу депутаталла кандидаташ оттабаьча къахьегама коллективаша, общественни организацей органаша, нах бахача моттигашкен тIема доакъошка гIолла эскаре гIулакх дерийи харжархой собранешка окружной хоржамий комиссе оттаьча нормаегIа цхьатарра болча боараме. Аханел кIезигагIа боаца собране доакъошхой цу хоржамий округа харжархой хила беза. Уж хьежабу къахьегама коллективаша, нах бахача моттигашкен тIема доакъошка гIолла эскаре гIулакх дерийи собранеша.

Хоржамашта хьалхарча собране доакъошхошка хьалххе а дIайовзийт депутаталла кандидатий списоки царех йола керттера сведенеши.

Собрани йолча хана депутаталла кандидата таро лу тIехьагIа ше бергболча балха программа ювца. Собране моллагIвола доакъошхо бокъо йолаш ва депутаталла кандидатех лаьца дувца а царех йола ешна йолчу предложенеш юкъейоалае а.

Регистраци яра дIаязбу депутаталла кандидаташ цар дукхалга а ца хьежаш. Решени тIаэц собране дукхагIа болча доакъошхоша гуччахьа е къайлагIа кхаж а тоссаш. Кхаж тассара порядок собране оттаю. Решени тIаийцай аьнна лархIа мегаргда, нагахьа санна цунна тIехьа аханел дукхагIа болча собране доакъошхоша кхаж тессабале. Депутаталла кандидаташ бувцара результаташ протокола тIа белгалйоах.

Собране решени кхаь дийнахьа йолча юкъа окружной хоржамий собране е Центральни хоржамий комиссе лоткъае мегаргйолаш я.

Статья 39. Общественни организацешкара СССР халкъа депутаталла кандидаташ оттабара порядок

Общественни организацешкара СССР халкъа депутаталла кандидаташ оттабу цар юкъарсоюзни органий пленумашка, укх Законо дIадехаш ма хиллара. Депутаталла кандидаташ оттабара йола пленумаш йоаггIаш йолча общественни организаце чакхйоах хоржамаш хилале шин беттал кIезигагIа йоацача хана.

Депутаталла кандидаташ оттабеча хана кандидатураш оттаелга цхьакхха боарам боацаш хилара хьалаш хьаде деза. Пленумий доакъошхой йиш йолаш ба депутаталла кандидаталла моллагIа кандидатура оттае, цу даькъе шийяр а йолаш, депутаталла кандидаташ бувцача дакъа лаца, оттаеш йола кандидатураш хьаллаца а царна оттавод яра предложенеш юкъейоалае а.

Общественни организацегара СССР халкъа депутаталла кандидат оттаве йиш я цу организаце моллагIа член, цу юкъе дин деятелаш а болаш.

Депутаталла кандидаташ оттабара решени тIаэц гуччахьа е къайлагIа кхаж тассарца. Кхаж тассара порядок оттаю общественни организацей юкъарсоюзни органий пленумаша. Кандидаташ оттабаьб аьнна лархI, нагахьа санна царна тIехьа йоаггIаш йолча органий аханел дукхагIа болча членаша кхаж тессабале. Общественни организацей юкъарсоюзни органий пленумаша тIанйца решенеш депутаталла кандидаташта дIайовзийт.

Пленумашка тIаэц цу общественни организацешкара СССР халкъа депутаташ харжара йола съездаш, конференцеш е юкъарсоюзни органий пленумаш гулъярах йола решенеш.

Статья 40. СССР халкъа депутаталла кандидаташта регистраци яр

Хоржамий округашкара болча СССР халкъа депутаталла кандидаташта хоржамий округе регистраци ю къахьегама коллективай, общественни организацей органий, шоаш бах-бахача моттигашка харжархоша, тIема частешка военнослужащеша депутаталла кандидаташ а оттабеш, яьча собраней, е хоржамашта хьалхарча, нагахьа санна из чакхъякхха хиннаяле, окружной собране яьча представленегIа.

Общественни организацешкара болча СССР халкъа депутаталла кандидаташта регистраци ю общественни организацешкара йолча хоржамаш дара хоржамий комиссеша, цар юкъарсоюзни органий представленегIа.

Хоржамий округашкара болча депутаталла кандидаташта регистраци елга хоржамаш хула ди хьатIакхачалехьа ши бутт хьалха дIадола а дий бутт хьалха чакхдоакхх, общественни организацешкара — СССР халкъа депутаталла кандидаташ оттабара цар юкъарсоюзни органий пленумаш яьчул тIехьагIа пхи денал тIех йоацача юкъа.

Депутаталла кандидаташка регистраци ярах йола решени тIаэц ер документаш Іалашдаь хилча: цу хоржамий округе гIолла депутаталла кандидаташ оттабарах йолча собраней протоколаши, нагахьа санна из яь хиннаяле хоржамашта хьалхарча окружной собране протоколи, общественни организаце юкъарсоюзни органа решени, хIаьта иштта цу округе е общественни организаце гIолла шоаш харжийтара раьза хиларах йола депутаталла кандидатий заявленеши. Укх Закона 11-ча статья тIа дагарбаьча наха халкъа депутаталла кандидаташ оттабеча хана шоай заявленешка белгалдоакхх шоаш депутаталла хержачул тIехьагIа шоай балха тIара мукъабовла уж лаьрхIа хилар е шоай кандидатураш юхаяхарах хоам бу. Депутаталла кандидаташта регистраци ярах хоржамий комиссе оттаду, депутаталла кандидаташа язъяьча заявленеца цхьана Центральни хоржамий комиссе дIачулуш дола протокол.

Укх Законо дIадехарашка хьежжа оттабаь болча депутаталла кандидаташта регистраци ю йоагI-йоагIаш йолча хоржамий комиссе. Регистраци елга духьале яра латкъа йиш я кхаь дийнахьа йолча юкъа Центральни хоржамий комиссега.

Депутаталла кандидат хилара цхьатарра раьза хила йиш яц духхьал цхьан территориальни е къаман - территориальни хоржамий округе гIолла е цхьан общественни организацегара гIолла мара.

Депутаталла кандидат юкъевоагIаш хила йиш яц Центральни хоржамий комиссена, хIаьта иштта хоржамий округа окружной е участкови хоржамий комиссештеи ше кандидаталла оттаваьча общественни организацегара хоржамаш дара йолча хоржамий комиссенеи.

Депутаталла кандидат а оттаваь йийцача цу комиссешта цхьаннена чуноагIаш вола саг депутаталла кандидат из хиларах цунна регистраци яьча хана денз комиссерча ший декхарех мукъаваькхарг лоархIаш ва. Депутаталла кандидаташта регистраци яьчул тIехьагIа диъ денал ха тIех ца а йоалийташ, йоаггIача хоржам комиссе кепайоазон регистраци яь хиларах бола хоам, депутаталла хIара кандидата тайпан цIи, цIи, даь цIи, ваь ха, кхоачашдеча декхара (гIулакха) а балха а моттиг хьабелгал а йоахаш.

Статья 41. СССР халкъа депутаталла кандидат оттавара йола решени дIаяккхар. Кандидата ший кандидатура юхаяккхар

СССР халкъа депутаталла кандидат оттаваьча къахьегама коллектива, общественни организаце органа, бах-бахача моттигашкарча харжархой, воински часта военнослужащей собраней, общественни организацей юкъарсоюзни органа бокъо я хоржамаш дарал хьалха йолча моллагIча юкъа депутаталла кандидат оттавара йола шоай решени юхаякхха. Цу дешах йола решени депутаталла кандидат оттавара белгалъяькхача порядкагIа тIа а нийце, йоаггIаш йолча хоржамий комиссе дIачулу.

Хоржамаш дарал хьалха йолча моллагIча юкъа ший кандидатура юхаякхха йиш я депутаталла кандидата, йоагIаш йолча хоржамий комиссе цох йола заявлени дIа а енна.

Статья 42. дIабаьннарнй метта СССР халкъа депутаталла кандидаташ оттабара порядок

Депутаталла кандидаташта регистраци яра ха чакхъяьнначул тIехьагIа СССР халкъа депутаталла кандидаташ дIабаьнна моттиг нийсъелча, нагахьа санна хоржамий округе кхьибола кандидаташ биса бече, окружной хоржамий комиссе къахьегама коллективашта, общественни организацешта, хоржархоша шоаш бахача моттигашкен эскаре гIулакх дераша воински частешкен гIолла еча собранеша предложени лу депутаталла керда кандидаташ оттабар дехаш. Хоржамаш хилалехьа цхьан беттал кIезигагIа йолча юкъа депутаталла кандидаташ дIабаьнна моттиг нийсъелча йоаггIаш йолча хоржамий округе гIолла депутат хоржиллга чакхдоакхх юкъара хоржамаш хинначул тIехьагIа шин беттага дIакхоачача юкъа. Хоржамаш хилалехьа общественни организацегара СССР халкъа депутаталла кандидаташ дIабаьнна моттиг нийсъелча, нагахьа санна биса бола кандидаташ мандател кIезигагIа хуле, йоагI-йоагIача хоржамий комиссе общественни организаце юкъарсоюзни органга дехар ду депутаталла керда кандидаташ оттабелга а дехаш. дIабаьннарий метта депутаталла кандидаташ увтабелга кхоачашду укх Законо оттаяьча порядкагIа.

Статья 43. Хоржама бюллетень

Алфавитни порядкагIа бюллетена тIа дIаязбу регистраци яь бола беррига СССР халкъа депутаталла кандидаташ, депутаталла хIара кандидата тайпан цIи, цIи, даь цIи, кхоачашдеча декхара (гIулакха), балха е вахара моттиг хьабелгал а йоаккхаш. Хоржамий бюллетенеш кепатох хоржамий округа бахархоша бувцаш болча меттала.

VII. СССР халкъа депутаталла кандидатий балха гарантеш

Статья 44. СССР Халкъа депутаталла оттаваьча кандидата собранешка къамаьл де, массовни информаце средстваех пайда эца, информаци хьанйе йола бокъо

СССР халкъа депутаталла оттабаьча кандидатий хоржамий комиссеша регистраци яьчул тIехьагIа цхьатарра бокъо я хоржамашта хьалхарча а кхыча а собранешка, совещанешка, заседанешка кепайоазон тIа, телевидене, радио чу гIолла къамаьл де.

Паччахьалкхени общественни органаш, предприятей, учрежденей, организацей кулгалхой, бахача наьха общественни самодеятельноста органаш декхарийла я СССР халкъа депутаталла кандидаташта хоржархощен общественни организацей членащен вIашагIкхетара, хиланза яргйоаца справочнни информационнии материалаш цунга дIакхачара новкъостал де.

Статья 45. СССР халкъа депутаталла кандидата хоржамашта хьалхара программа

СССР, халкъа депутаталла кандидата ше бергболча балха программа ювцаш къамаьл ду. Депутаталла кандидата программа СССР Конституцена, советски законашта духьал хила йиш яц.

Статья 46. СССР халкъа депутаталла кандидата доверенни нах

СССР халкъа депутаталла кандидата хила йиш я цунна хоржамий кампани дIаяхьара новкъостал деш, из депутаталла харжара агитаци еш, паччахьалкхени общественни органашца, харжархошца, общественни организацей членашца вIаши долча гIулакхашка, хIаьта иштта хоржамий комиссешка а цун хьашташ оттадеш иттанега ла бокъо яц доверенни сага.

Депутаталла кандидато ший лоIаме къоастабу доверенни нах, окружной хоржамий комиссе общественни организацегара хоржамий хьакъехьара йолча хоржамий комиссе регистраци яра царех хоам а бу. Хоржамий комиссе доверенни наха регистраци яьчул тIехьагIа царна удостоверенеш лу.

ЙоагI-йоагIача хоржамий комиссена юкъевоагIаш хила бокъо яц доверенни сага.

Статья 47. Хоржамашта хьалхара агитаци

Депутаталла кандидаташ оттабаьча къахьегама коллективашта, бахача моттиге харжархошта а общественни организацешта а бокъо лу духьале йоацца шоай кандидаташта агитаци е.

Къахьегама коллективашта, шоаш бахача моттиге харжархошта а общественни организацешта а кийчъяь мах боацаш помещенеш лу хоржама комиссеша собранешни митингаш яра, хIаьта иштта хоржамашта хьалхара массовни агитаци яра эша средстваш а.

СССР гражданашта, къахьегама коллективашта а общественни организацешта а тешшаме таро лу депутаталла кандидатий политически, гIулакхацарча а хIаране оамалех а паргIатта а массе оагIо чулоацаш а дувца-ра, хIаьта иштта кандидата тIехьа е цунна духьала агитаци собранешка, кепайоазон тIа, телевидене, радио гIолла яра бокъо а лу.

СССР халкъа депутаталла кандидаташ вIашагIбеттал шоай харжархощца собранешка а иштта харжархошта меташ йолча кхыча форме а. Харжархой собранеш вIаштIехьйоах хоржамий комиссе йоагI-йоагIаш йолча халкъа депутатий Советашен е цун Президиумашен, общественни организацешца.

Собранеши вIашагIкхетараши хургдола ха а моттиг а харжархошка хьалххе дIахайт.

Хоржамаш хулача дийнахьа агитаци е магийташ.

Статья 48. СССР халкъа депутаталла кандидат хоржамашта хьалхарча гIулакхашта юкъе дакъа лацара производственни е гIулакха тIарча декхарех мукъавалийтар

Регистраци яьчул тIехьагIа харжархощца вIашагIкхетара, хоржамашта хьалхарча собранешка, митингашка, телевидене, радио чу гIолла къамаьл дара, СССР халкъа депутаталла кандидат мукъавоалийт производственни е гIулакха тIарча декхарех, хоржамаш дара къоастаеча средствай чотагIа юкъера доагIа алапи а лургдолаш.

Статья 49. СССР халкъа депутаталла кандидата мах боацаш дIа-са ваха йола бокъо.

Регистраци яьчул тIехьагIа СССР халкъа депутаталла кандидата бокъо я массе а тайпарча пассажирски транспортаца (таксегара дIаийккхача) йоагIаш йолча хоржамий округа доазонашка мах боацаш дIа-са ваха. Хоржамий округал арахьа вахача депутаталла кандидата бокъо я мах боацаш хоржамий округе ваха а цигара ше вахача цIава а.

СССР халкъа депутаталла кандидаташта хоржамашта хьалхарча гIулакхашта юкъе дакъа лацара йола порядоки общественни организацешкара луш дари къоастаду цу организацей союзни юкъарча органаша.

Статья 50. СССР халкъа депутаталла кандидат лоравар

СССР халкъа депутаталла кандидат уголовни бехткхаме оза, лаца е судебни порядкагIа административни бехк бе йиш яц Центральни хоржамий комиссе бартагIа доацаш.

VIII. Кхаж тассареи хоржамий итогаш яреи порядок

Статья 51. Кхаж тассара хан моттиги

Хоржамий округашкара СССР халкъа депутаташ хоржаш кхаж тосс хоржамаш деча дийнахьа моттигерча ханах 7 сахьат даьлча денз 20 сахьат даллалца. Кхаж тосса хаи моттиги участкови хоржамий комиссе харжархошка дIайовзийт хоржамаш хилалехьа итт ди хьалха.

Хоржамаш хулача дийнахьа хи тIа лелаш долча кемаш тIа, эскара доакъошка, полярни станцешка, гаьнна ухкача а тIакхача хала йолча а районашка, хIаьта иштта доазол дехьарча советски учрежденешка йолча хоржамий участкашка кхаж тассар чакхдалар хоржамий комиссе дIакхайкаде мегаргда мичча хана а, нагахьа санна списка тIа болча беррига харжархоша кхаж тессабале.

Общественни организацешкара СССР халкъа депутаташ хоржаш кхаж тосс съезде, общественни организаце е цун юкъарсоюзни органа пленуме. Цунца цхьана е йиш я цу организацей кхыйолча хержача органий вIалаша дакъа а лоацаш, шеръяь пленум. Иштача моттигашка хоадам беча кхаж тассаро бокъо лу пленума юкъе дакъа лоацача берриганешта а.

Халкъа депутаташ харжа йиш я иштта массехк общественни организаце юкъарсоюзни органий вIашагIтехача съездашка, конференцешка е пленумашка.

Статья 52. Кхаж тоссилга вIаштIехьдаккхар

Кхаж тосс къайлагIа кхаж тассара кхоачам хиллал (кабинаш е цIенош долча), хоржамий бюллетенеш дIадалара моттигаш къоастаяьча а хоржамий яьшкаш оттаяьча а лаьрххIа кийчъяьча помещенешка. Хоржамий яьшкаш оттаю кхаж тоссаш бараш къайлагIа кхаж тассара йолча кабинеташка е цIеношка гIолла чакхбаргболаш.

Кхаж тоссалга вIаштIехьдаккхара, харжархой лоIам къайлахьолга Іалашдара, помещенеш жийчъяра, цар чу хиланза яргйоаца порядок лоаттаяра бехктокхаме я йоагIаш йола участкови хоржамий комисси е общественни организаце хоржамий комисси.

Хоржамаш хулача дийнахьа кхаж тассалехьа хоржамий яьшкаш миштай хьож, пломба оттаю е печать тох йоаггIаш йолча хоржамий комиссе председателе, комиссе беррига членаш тIа а болаш.

XIара харжархочо, съезда е конференце делегата, пленума доакъошхочо ше тосс кхаж; кхычарна хьалхара кхаж тоссалга мегатац. Хоржамий бюллетенеш дIател йоагIаш йолча хоржамий комиссе хоржамий участка харжархо спискагIа, кхаж тасса бокъо йолча удостоверенеГIа е съезда, общественни организаце конференце, цун юкъарсоюзни органа пленуме кхаж тоссаш барий спискагIа паспорт е личноста кхыдола удостоверени хьахьекхачул тIехьагIа. Хоржамий бюллетенеш дIадаларах белгало ю харжархой списка тIа е кхаж тоссаш барий списка тIа. Кхаж тасса бокъо хилара удостоверенеш харжархой кхы тIа йолча спискаХ дIатох.

Нагахьа санна цхьабола харжархой шоай унахцIенонга диллача е кхыча бахьанех кхаж тоссача помещене боахкалургбоацаш бале, участкови хоржамий комиссе цар дехарагIа комиссе цхьаболча членашта тIадул уж харжархой болча моттиге кхаж тоссалга вIаштIехьдаккха.

Статья 53. Кхаж тассар

Хоржамий бюллетенеш тIа йоазош ду кхаж тоссачо къайлагIа кхаж тассара йолча кабина чу е цIагIа. Бюллетенеш яздеча хана кхаж тоссаш вар мара цига саг тIахила йиш яц. Ше бюллетенеш яздулургдоацача харжархочун бокъо я шийна ловш вола кхывола саг, хоржамий комиссе членагара дIанккхача, жабина чу е цIагIа чухьеха.

СССР халкъа депутаташ хоржамий округашкара хоржача хана кхаж тоссачо бюллетена тIара дIайоаю ше духьала кхаж тоссаш болча кандидатий тайпан цIераш.

СССР халкъа депутаташ общественни организацешкара хоржача хана кхаж тоссачо бюлетена тIара дIайоаю ше духьала кхаж тоссаш болча депутаталла кандидатий тайпан цIераш.

Яздаь даьнна бюллетень кхаж тоссачо хоржамий яьшка чу Іочукхосс.

Статья 54. Хоржамий участке кхаж тессараш дагарбар

СССР халкъа депутаташ хоржамий округашкара хоржача хана хоржамий участке кхаж тессараш лоархI хIара хоржамий округеи депутаталла оттаваьча кандидатаи къаьст-къаьста.

Комиссе председателе кхаж тоссалга чакхдьаннад аьнна хьакхайкадаьчул тIехьагIа хоржамий яьшкаш хьаелл участкови хоржамий комиссе, цун берригаш членаш тIа а болаш. Хоржамий яьшкаш кхаж тоссилга чакхдаллалца хьаелла могийташ дац. Хоржамий яьшкаш хьаелалехьа юкъе ца долхаш диса кхаж тассара хоржамий бюллетенеш мелд хьож, участкови хоржамий комиссе дIа а доах.

Участкови хоржамий комисси участкера беррига харжархой керттерчеи кхы тIаоттаяьчеи спискаш тIа, хIаьта иштта бюллетенеш дIанйца харжархой а мелб хьож. Харжархой яьшкашка долча бюллетенешка хьежжа хIара хоржамий округе (цу хоржамий участка доазонашка) комиссе къоастаду; юкъе дакъа лаьца беррига харжархой мелб; депутаталла хIара кандидата тIехьа а духьала а кхаж тессараш мелб; нийса доацаш лаьрхIа бюллетенеш мелд. Харжархоша шоашкара бюллетенаш тIа кхы тIа язбаьча гражданий тайпан цIераш лархIац.

Нийса доацаш лоархI оттаьча образецагIа доаца харжархой бюллетенеш, хIаьта иштта кхаж тоссаш цхьан кандидатал тIех тIа вола бюллетенеш. Хоржамий бюллетень нийса хиларах йола щеко эттача дош къоастаду участкови хоржамий комиссе кхаж тассара наькъаца.

Кхаж тессараш дагарбаьчул тIехьагIа хьахиннаЧунга хьож участкови хоржамий комисси, из хIара хоржамий округа къаьстта оттадеча протокола тIа дIа а язду. Протокола тIа кулгаш язду комиссе председателе, председатела заместителе, секретара, членаша, Центральни хоржамий комиссе оттаеча порядкагIа йоагIаш йолча окружной хоржамий комиссе дIа а дохьийт.

Статья 55. Хоржамий округе гIолла хоржамаш хиларах хьахиннар къоастадар

Участкови хоржамий комиссей протоколашка хьежжа окружной хоржамий комиссе къоастаду: округе харжархой мелб; хоржамий бюллетенеш дIаийца харжархой мелб; кхаж тоссача дакъа лаьца харжархой мелб; депутаталла хIара кандидата тIехьа кхаж тессараш, духьала кхаж тессараш мелб; нийса доацаш лаьрхIа бюллетенеш мелд.

СССР халкъа депутаталла хержарг лоархI кандидат кхаж тоссача дакъа лаьцача харжархоех аханел дукхагIа бараша цунна тIехьа кхаж тесса бале.

Окружной хоржамий комиссе хоржамаш нийса доацаш лоархI хоржамаш деча хана е кхаж тессараш дагарбеча хана ер Закон толхадаь дале.

Хоржамаш нийса доацаш лоархI, нагахьа санна спискаш тIа болча харжархоех царна юкъе дакъа лаьца харжархой аханел кIезигагIа хиннабале, хIаьта иштта депутаталла кандидат веннавале нагахьа санна округе регистраци яьр цхьа кандидат вале.

Хоржамий округе гIолла хоржамаш деш хьахиннар къоастаду окружной хоржамий комиссе заседане, протокола тIа дIа а язду. Протокола кулгаш язду комиссе председателе, председателе заместителе, секретара, членаша, Центральни хоржамий комиссе дIа а дохьийт цо оттаяьча порядкагIа.

Хоржамий округе гIолла хиннача хоржамех хьахиннар кепайоазон тIа доакхх йоаггIаш йола хоржамий комиссе, Центральни хоржамий комиссе оттаяьча хана. Хоама тIа хайт харжархошка спискаш тIа хинна беррига гражданаш мелб; кхаж тоссача дакъа лаьца харжархой мелб; депутаталла хIара кандидата тIехьа кхаж тессараши духьала кхаж тессараши мелб; нийса доаца бюллетенеш мелд; хержача депутата тайпан цIа, ший цIи, даь цIи, цун должность (заняти), партийность болх беш а вахаш а йола моттиг.

Статья 56. СССР халкъа депутаташ общественни организацешкара хоржаш кхаж тессараш дагарбари хьахиннар къоастадари.

СССР халкъа депутаташ общественни организацешкара хоржаш кхаж тессараш дагарбу общественни организацешкара хоржамаш деча хоржамий комиссеша депутаталла хIара кандидата участкови хоржамий комиссешта укх законагIа оттаяьча порядкагIа.

Оттаяьча образецагIа доаца бюллетенеш нийса доацаш лоархI. Хоржамий бюллетень нийса хилара шеко эттача, дош къоастаду хоржамий комиссе кхаж тассаре наькъаца.

Хержарг лоархI хоржамаш деча хана мандатий дукхалга хьежжа эггара дукхагIа кхаж тоссараш хинна а кхаж тассара юкъе дакъа лоацаш хиннача съездий, общественни организацей конференцей делегатех е цар юкъарсоюзни органий пленумий доакъошхоех аханел дукхагIчар тIехьа кхаж тесса кандидаташ.

Хоржамаш ца хиннарг лоархI, нагахьа санна царна юкъе дакъа лоацаш хиннача кхаж тоссарий спискашта юкъебихьача съездий, общественни организацей конференцей делегатех е цар юкъарсоюзни пленумий доакъошхоех аханел кIезигагIа хиннабале.

Хоржамаш дарах хьахиннар хоржамий комиссе заседане къоастаду, протокола тIа а доаккх. Протокола тIа кулгаш язду хоржамий комиссе председателе, председателе заместителе, секретара, членаша, Центральни хоржамий комиссе дIа а дохьийт цо оттаяьча порядкагIа.

СССР халкъа депутаташ общественни организацешкара харжарах хьахинначох хоам кепайоазон тIа арабоакхх общественни организацешкара хоржамаш дарах йолча хоржамий комиссеша, Центральни хоржамий комиссе оттаьча хана. Хоама тIа хайт хоржамаш деча юкъе дакъа лаьца Съезда, общественни организаце конференце делегаташ е цун юкъарсоюзни органа пленума доакъошхой мелб; хIара депутата тайпан цIи, ший цIи, даь цIи, должность (заняти), партийность, балха а вахара а моттиг: цунна тIехьа а духьала а кхаж тессараш мелб.

IX. СССР халкъа депутаташ харжара итогаш яреи уж кепатохареи порядок

Статья 57. СССР халкъа депутаташта регистраци яр.

СССР халкъа депутаташ харжара йолча Центральни хоржамий комиссе хоржамий комиссешкара шийга хьакхьачача протоколашка хьежжа регистраци ю СССР хержача халкъа депутаташта.

Центральни хоржамий комиссе хоржамаш нийса доацаш лоархI, нагахьа санна хоржамаш деча хана, е кхаж тессараш дагарбеча хана, е хоржамаш дарах хьахиннар къоастадеча хана ер Закон толхадеш моттиг хиннаяле, СССР халкъа депутата регистраци ца еш йита а йиш я.

Статья 58. СССР халкъа депутаташ харжара итогаш кепатохар.

БIарча хьайийца мехка хиннача хоржамий итогех бола хоам а бу, алфавитни порядкагIа ше хержача хоржамий округе е общественни организаце депутата тайпан цIи, ший цIи, даь цIи, цун должность (заняти), партийность балха а вахара а моттиг тIа а йолаш СССР хержача депутатий список кепайоазон тIа ара а йоакхх Центральни хоржамий комиссе итт денал тIех а ца йоалийташ.

Статья 59. СССР халкъа депутата удостоверении наькха тIайоаллаю знаки.

Центральни хоржамий комиссе регистраци яьча СССР халкъа депутатий список кепайоазон тIа араяькхачул тIехьагIа окружной хоржамий комиссе, общественни организацегара долча хоржамашка гIолларча хоржамий комиссе хержача хIара депутата дIалу из харжарах дола удостоверени.

СССР халкъа депутатий Съездо хержача депутатий полномочеш чIоагIъяьчул тIехьагIа депутаталла харжарах дола удостоверенеш хувц СССР халкъа депутата удостоверенеца. Депутата лу наькха тIа йоаллаю «СССР халкъа депутат» яха знак.

X. Шозлагіа кхаж тассар, шозлагіа ду хоржамаш, діабаьннача депутаташта метта СССР халкъа депутаташ харжар

Статья 60. Шозлагіа кхаж тассар.

Нагахьа санна хоржамий округе гIолла СССР халкъа депутаталла кандидаташ шиннел тIех баллотировка яь хиннабале, царех цхьаккхе хержа а веце, окружной хоржамий комиссе решени ю дукхагIа тIехьа кхаж тасса хиннача депутаталла шин кандидата округе шозлагIа кхаж тоссаш хиларах. Цу решенех окружной комиссе хоам бу Центральни хоржамий комиссега, округерча харжархошка дIа а хайт. Хоржамий округе шозлагIа кхаж тосс шин кIира йолча ханал тIеха ца доалийташ укх Законо дIадехараш кхоачаш а деш.

СССР халкъа депутаташ общественни организацешкара хоржаш шозлагIа кхаж тосс нагахьа санна депутаталла къаьст-къаьста кандидаташ харжар кхаж тоссачо луш дукхалга - кIезигалга диллача цхьатарра хиннабале. Депутаталла цу кандидаташта шозлагIа кхаж тосс съездашка, общественни организацей конференцешка е цар юкъарсоюзни органий пленумашка цу дийнахье а е тIехьа тIадоагIача дийнахьа укх Законо дIадехараш кхоачаш а деш.

СССР халкъа депутаталла кандидат хержалга лоархI, нагахьа санна шозлагIа кхаж тоссача хана кхыча кандидаташка диллача, кхаж тассара юкъе дакъа лоацаш хинна дукхагIбола харжархой, съезда, общественни организаце конференце делегаташ е цун юкъарсоюзни органа пленума доакъошхой цунна тIехьа хиннабале.

Статья 61. Шозлагіа ду хоржамаш

Нагахьа санна хоржамий округе гIолла СССР халкъа депутаталла кандидаташ баллотировка яь шиннел тIех хиннабеце, царех цхьаккха хержа а веце е хоржамий округе гIолла хоржамаш хиннарг ца лоархIе, е нийса ца хете, е шозлагIа кхаж тессача хержа депутат къоаста ца лой, тIакхха Центральни хоржамий комиссе окружной хоржамий комиссена тIадулл хоржамий округе шозлагIа хоржамаш делга. Из деш цо решени е йиш я кердача составе окружнойи участковии хоржамий комиссеш харжара хьакъехьа хоржамий цу участкаша а юкъара хоржамаш дара оттаяьча харжархой спискаегIа а.

Шозлагіа хоржамаш ду юкъара хоржамаш хиннаЧул тIехьагIа шин беттал дукхатIа ха ялалехьа. Хоржамий комиссеш вIашагIтохар, депутаталла кандидаташта регистрацн яр, кхыйола мероприятеш ю укх Законагіа оттаяьча порядкагіа.

Нагахьа санна хержа депутаташ мандател кIезигагIа хиннабале, общественни организацегара хоржамаш нийса лаьрхIа а деце, Центральни хоржамий комиссе решени ю цу общественни организацегара шозлагIа хоржамаш дарах. Шозлагіа хоржамаш деча хана хоржкхы тIа эша депутаташ е цу общественни организацегара беррига депутаташ, нагахьа санна хьалхагIа даь хоржамаш нийса доацаш лаьрхIа дале. TIакхха Центральни хоржамий комиссе йоаггIаш йолча хоржамий комиссена тIадилла йиш я хьалхарча составе хоржамаш де е кердача составе хоржамий комисси е аьнна общественни организаце юкъарсоюзни органа хьалхашка предложени оттае.

Статья 62. Юкъера дIабаьннаРашта метта СССР халкъа депутаташ харжар

Нагахьа санна СССР халкъа депутатий Съездо СССР цхьаболча депутатий полномочеш нийса ца лоархIе, хIаьта иштта депутат юхавоаккхе, йоаггIаш йолча хоржамий округашка е общественни организацешка депутатски полномочеш ханал хьалха совцайой, депутат дIаваьнначул тIехьагIа кхаь бетта йолча юкъа керда хоржамаш де деза. Хоржамаш де оттаду Центральни хоржамий комиссе уж де ха хьакхача ши бутт хьалха, укх Законо дIадехараш кхоачашдеш вIаштIехьа а доах. Из деш окружной хоржамий комисси е общественни организацегара хоржамаш дара йола хоржамий комисси эIашагIйолл хоржамаш хилалехьа 50 ди хьалха, участкови яраш хоржамаш хилалехьа бутт хьалха, депутаталла кандидатий регистраци ю хоржамаш хилалехьа бутт хьалха.

Нагахьа санна СССР халкъа депутат СССР халкъа депутатий полномочеш дIаяла шерал кIезигагIа ха йиса вале дIаваьнначоа метта СССР керда халкъа депутат харжара хоржамаш дац.

СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатель М. ГОРБАЧЕВ.
СССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь
Т. МЕНТЕШАШВИЛИ.

Москва, Кремль.
1 декабрь 1988 г.